

"לבניינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י הרב ברוך וידר שליט"א - חלק שלב

"שְׁעָרֵי שָׁמַיִם פֶּתַח"

שיחה בעניין התפילה (ג)

מן הדברים האלה עולה שלתפילה ישנה חשיבות רבה. הגמרא אומרת⁶ שהתפילה היא מהדברים שברומו של עולם, וכן היא משלושת הדברים שהעולם עומד עליהם: "על התורה ועל העבודה" – היינו עבודת הקרבנות ועבודת התפילה⁷ – "ועל גמילות חסדים"⁸.

ברצוני לעמוד היום על שאלה יסודית בהבנת העניין: לכאורה התפילה היא עניין פרטי ואם כן מדוע אמרו חז"ל שהעולם עומד עליה? האם התפילה היא רק כלי למילוי הצרכים ואף דברי שבח לקב"ה או שיש בה עניין כללי יותר?

"ומקלתו על לשוננו"

אתמול, י"ד בסיוון, היה יום פטירתו של רבי חיים מוולוז'ין. רבי חיים מוולוז'ין היה גדול תלמידי הגר"א והעמיד את ישיבת וולוז'ין, אם הישיבות. הוא כתב ספר חשוב מאוד: 'נפש החיים', שמומלץ מאוד ללומדו בישיבה. השער השני של הספר עוסק בנושא התפילה. בדורנו, הרוצה תשובות גדולות ודברים גדולים, ומאידך אינו מסתפק בדברים קטנים עד כדי מוכנות לנטוש את הדבר – כפי שהבאנו בשיחות קודמות שהגדיר הרב זצ"ל במאמר 'הדור' – נכון להביא מדברי 'נפש החיים' בעניין.

החלנו לעסוק ב'זמן' זה בנושא התפילה, וכבר דיברנו על שתי קומות בתפילה: הראשונה – מהות התפילה היא תחנונים, כלשון המשנה¹: "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים"; והשנייה – התפילה אינה אמצעי לקבל את החסר לנו, אלא היא עצמה המטרה. החוסרים והניסיונות

שיש בעולם הם במטרה שהאדם יתפלל. היינו, התפילה היא 'ערוץ התקשורת' שלנו עם בורא העולם. התפילה היא הקשר שלנו מלמטה, מן הארץ אל השמיים². לעומתה, התורה פונה משמיים לארץ והיא 'ערוץ התקשורת' של ה' עימנו, כלשון הברכה: "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל".

התפילה היא עבודה גדולה, כפי שמסבירים חז"ל³ שכוונת הפסוק⁴ "וּלְעִבְדוֹ כָּכָל לְבַבְכֶם" היא לעבודת התפילה, לעומת לימוד התורה שהוא עבודת ה' במוח. כבר אמרנו מספר פעמים שרבי חיים ויטאל כתב⁵ שהניסיון של בני הדור האחרון, דור הגאולה, הוא בעניין התפילה, בעניין בניית הקשר שלנו עם בורא העולם.

הקב"ה ברא את העולם

ותלה את קיומו

בעם קדשו,

בלימוד תורתו

ובעבודת תפילתו

⁶ ברכות, דף ו, עמוד ב; עיין רש"י שם

⁷ עיין פירוש רבנו יונה, שם

⁸ אבות, פרק א, משנה ב

¹ ברכות, פרק ד, משנה ד

² עיין עולת ראייה, חלק א, תפילה ותורה, אות ב

³ תענית, דף ב, עמוד א

⁴ דברים, פרק יא, פסוק יג

⁵ הובא בקונטרס אחרון של התניא

הקב"ה מלא כל העולם, אף הנשמה מלאה את כל הגוף". מה כוונת חז"ל בהשוואה זו? כאשר חז"ל ממשילים משל כוונתם היא לקרב את הדברים להבנתנו האנושית ולשכלנו הדל. הקב"ה ברא יצירה גדולה מאוד, היא האדם, ונפח בגופו החומרי נשמה עליונה ואלוקית, שהיא בבחינת "מאן דנפח מדיליה נפח"¹³. התקיימותה של הנשמה היא על ידי שהגוף מקבל את צרכיו באמצעות אכילה ושתייה. אלמלא כן, הוא יהיה בבחינת "מצטמק ורע לו" עד שתצא נשמתו. ודאי שאין הנשמה זקוקה לדברים גשמיים אלו, אלא שאין ביכולת הגוף להכיל את הנשמה בעולם הזה אם לא יקבל את הנזקק לו לשם כך. זוהי חוקיות שטבע הבורא יתברך בבריאת האדם.

אותה חוקיות שמתקיימת באדם, המכונה 'עולם קטן'¹⁴, מתקיימת גם בעולם ובבריאה. כוונת הגמרא שהזכרנו היא לבאר שהיחס שבין האלוקות לעולם הוא כיחס הנשמה לגוף¹⁵. כך מסביר 'נפש החיים'¹⁶: "וכמו שענין חיבור וקיום נשמת האדם בגופו הוא על ידי אכילה ושתייה, ובקלתם תיפרד ותסתלק מהגוף, כן חיבור עצמותו יתברך אל העולמות, שהוא סוד 'האדם הגדול' – כפי שאמרנו שהאדם מכונה 'עולם קטן' ואילו העולם מכונה 'אדם גדול' – כדאי להעמידם ולקיימם... גזרה רצונו יתברך שיהא תלוי בעסק התורה ומעשי המצוות ועבודת התפילה של עם סגולה, ובלתם היה הוא יתברך מסלק עצמותו יתברך מהם, וכרגע היו חוזרים כלם לאפס ואין". מלמדנו 'נפש החיים', על פי מקורות פנימיים, שכפי שבמשל אם יימנע אדם מלאכול אז גופו לא יצליח להחזיק את הנשמה, כך גזר הקב"ה שיהיה

כותב בעל 'נפש החיים'⁹: "והמשכיל יבין מדעתו, שלא לחינם הוצרכו לתקן את תחינה קטנה ותפילה קצרה כזו" – היינו תפילת שמונה עשרה – "מאה ועשרים זקנים, ומהם כמה נביאים, אלא שהמה השיגו ברוח קודשם והשגת נבואתם העליונה... סדרי בראשית ופרקי המרכבה, לזאת יסדו ותיקנו מטבע ברכות והתפילות באלו התיבות דווקא, מאשר ראו והשיגו איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם". לנו נדמה שלחבר תפילה הוא עניין של מה בכך, הלוא היום ישנם כל כך הרבה כותבי תפילות. אמנם, גם הרמח"ל, איש האלוקים, כתב ספר תקט"ו תפילות, אך תפילת שמונה-עשרה היא תפילה של כלל ישראל כולו. מה המיוחד בתפילת העמידה שהיא ליבה של כל התפילה? הלוא כל התפילה בנויה כהכנות אל התפילה הזו או כיציאה ממנה. מה המיוחד בתפילה זו שלשם כך ישנו צורך שיחברוה מאה ועשרים אנשי כנסת הגדולה? ממשיך בעל 'נפש החיים': שכל תיבה מהתפילה "נצרכת מאוד לתיקון ריבוי עולמות וכוחות עליונים". בהמשך דבריו הוא משתמש בהקשר זה בביטוי של חז"ל: "העבודה צורך גבוה". ברצוני להסביר את הדברים היום, בעזרת ה', לפי מיעוט הבנתנו.

"פי עמך מקור חיים"

הזכרנו בפעם הקודמת את דברי הגמרא במסכת יבמות¹⁰ שאבותינו ואמותינו היו עקרים משום "שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים", ובמדרש¹¹ מובא שהתאוה גם לתפילות האימהות.

ודאי שהקב"ה אינו חסר דבר, והוא אינו מתאוה במונח שאנו תופסים תאוה כצורך בהשלמת חוסר. יש להסביר את עומקם של הדברים על פי הגמרא במסכת ברכות האומרת¹² שדוד אמר את חמשת פסוקי "ברכי נפשי" כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה, שיש דימיון-מה ביניהם. אחת מההשוואות ביניהם שמונה הגמרא היא: "מה

⁹ שער ב, פרק י

¹⁰ דף סד, עמוד א

¹¹ מדרש תנחומא, פרשת תולדות, אות ט

¹² דף י, עמוד א

¹³ עיין תניא, ליקוטי אמרים, פרק א

¹⁴ עיין מדרש תנחומא, פרשת פקודי, אות ג; עיין עוד ראב"ע, שמות, פרק כה, פסוק מ: "והיודע סוד נשמתו ומתכונת גופו, יוכל לדעת דברי העולם העליון, כי האדם דמות עולם קטן, והוא היה סוף בריאתו בארץ"; רבנו בחיי, ראשית, פרק א, פסוק לא: וכבר נקרא האדם אצל חכמי המחקר 'עולם קטן', ונקרא העולם גם כן אצלם 'אדם גדול', לומר שהכל נקשר ומיוחד".

¹⁵ עיין אורות, אורות התחייה, אות א

¹⁶ שער ב, פרק ו

אמנם, כותב האדמו"ר הזקן ב'תורה אור'²³ ש"קודם מתן תורה היו עליונים ותחתונים ניוונים בחסדו של הקב"ה... בנדבה וחסד פשוט אתערותא דלעילא לבר". לפני שניתנה תורה התקיים העולם רק בחסד ה', אבל אחר מתן תורה "הנה קיום חיות העולמות הוא על ידי מעשה התחתונים בתורה ובמצוות". לאחר מתן תורה נפסק חסד זה כאתערותא דלעילא ומעתה הדבר תלוי בעם ישראל, עם קדשו.

אומר הגר"א²⁴ שזוהי הסיבה לכך ש"מיום שפסקו הקרבנות אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברו... וזהו סוד שצריך לתפילה בכל יום ויום, וכל היום יכול לתקן, ועבר יומו בטל קרבנו, כמו מי שאינו אוכל היום שאי אפשר לתקן מחר מה שחלש גופו באתמול אפילו יאכל כפליים". במאמר מוסגר אוסיף שאותי הדהימה העובדה שהגר"א ידע להגיד דבר שהיום מודעים לו מתקדמי התזונאים – אי אפשר להשלים את החסר בתזונתו של האדם אתמול, כל יום נידון בפני עצמו. אבל האמת שזה פשוט, הרי הגר"א חבק שמיים וארץ^{25,26}

גם מבחינה רוחנית ביחס לעסק התורה ומעשי המצוות ועבודת התפילה של עם סגולה¹⁷.

”אַתְּ קָרַבְנִי לְחַמֵּי לְאֲשִׁי”

כך הוא גם בנוגע לעבודת המקדש, שאף עליה העולם עומד. התורה מצווה על הקרבת קורבן התמיד¹⁸: ”אַתְּ הַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֵת הַכֹּבֵשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים”. קרבן התמיד אינו בא בשל חטא כלשהו, אלא הוא עבודת המקדש הקבועה עליה העולם עומד. על עבודה זו נאמר¹⁹: ”אַתְּ קָרַבְנִי לְחַמֵּי לְאֲשִׁי רֵיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ”. הם הדברים שאמרנו קודם: ”עבודה צורך גבוה”. רש"י מסביר²⁰ שכוונת הפסוק היא: ”נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני”, דהיינו זוהי התממשות רצון הקב"ה בבריאה²¹. אם כן, כביכול ועל דרך משל, עבודת התמיד היא הלחם שמקיים את הנשמה בגוף. כפי שהנשמה אינה זקוקה לאוכל, אלא שהגוף זקוק לו לשם קיומו וכך נותרת בו הנשמה, כך הקב"ה ברא את העולם ותלה את קיומו בעם קדשו. במילים אחרות: העולם תלוי בכל אחד ואחד מאיתנו, בעבודת הלימוד שלנו בסדר בוקר ובסדרי צהרים וערב, בבחינת ”אַתְּ הַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֵת הַכֹּבֵשׁ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים”. וכן בתפילת שחרית, בתפילת מנחה ובתפילת ערבית שאף הן כנגד שני קורבנות אלו וכנגד העולה על המזבח בלילה²². כך טַבַּע הקב"ה בעולמו.

²³ מקץ, דף לא, עמודה ד, ד"ה והנה

²⁴ יהל אור, פירוש היכלות, דף מג, עמוד ב

²⁵ עיין הקדמת הרמב"ן לחומש בראשית: "כל הנאמר בנבואה ממעשה מרכבה ומעשה בראשית והמקובל בהם לחכמים תולדות עם ארבע הכחות שבתחתונים... בכלם נאמר למשה רבינו בריאתם וכחותם ומהותם ומעשיהם ואפיסת הנפסדים מהם, והכל נכתב בתורה בפירוש או ברמז".

²⁶ ברצוני להוסיף דבר מאוד חשוב. דברי האדמו"ר הזקן ודברי הגר"א נפגשים כאן בגוף המאמר. הרב זצ"ל כותב (אגרת רסו, עמוד שד) שבדורנו "יפה לנו מאוד כל שיחתם של תלמידי הגר"א יחד עם תלמידי הבעש"ט". אכן, הייתה ועודנה קיימת מחלוקת גדולה מאוד בין החסידות למתנגדים. בצעירותי היה לי קשה לשמוע את שסיפר הרב צבי יהודה פעמים רבות שהגר"א ברח מוילנה למשך שלושה ימים כשהאדמו"ר הזקן בא לוילנה כדי לפוגשו. אבל הרב זצ"ל, שעמד מעל הכל ובשורשי יצירתו בא משני הצדדים כידוע, אומר שדורנו הוא דור של חיבור. במאמריו (מאמרי הראיה, עמוד 7) הוא כותב ש"מחלוקת לשם שמים זאת בנתה דוקא על ידי שני יסודותיה המתרוצצים זה בזה שפירי שמים עדינים וזכים מלאים חן ותפארת על הככר הגדול של כנסת ישראל בגולה, ורק ע"י היותו ושכלולו של חוג שחקים זה יכול להתכונן יסוד ארצי ותחיה מעשית לישראל בארץ אבות". הדברים צריכים ביאור עמוק, ובעזרת ה' יבוא יום שנוכה לעסוק בהם. בדורנו, דור התחיה הלאומית, הכל קשור בכל. השתנה העולם, איננו נמצאים בקלויז, חזרנו לארץ

¹⁷ עיין שם, שער א, פרק ד: "וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בליבו, ח'ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם. אמנם, יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא אתאבדו, ח'ו. ומה רבו מעשיו ומאוד גדלו ורמו, שכל אחד עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים".

¹⁸ במדבר, פרק כח, פסוק ד

¹⁹ שם, פסוק ב

²⁰ שם, פסוק ח

²¹ עיין ספר הכוזרי, מאמר ב, אות כו

²² עיין ברכות, דף כו, עמוד ב

הניגש לתפילה וללימוד התורה מתוך הדברים הגדולים שלמדנו – והלואי שנזכה להפנימם – ייגש אליהם בצורה רצינית יותר. הוא יבין קצת שכל תפילה וכל לימוד תורה מביא שפע, שפעת ברכה לעצמו, למשפחתו, לעם ישראל ולעולם כולו.

”חֶזֶק וְנִתְחַזַּק”

אוסף משהו בנימה אישית, לא חלילה כמוסר אלא כבקשה וכחיזוק.

מהדברים הללו עולה חיזוק גדול לישיבתנו ללימוד התורה ולתפילה ב'זמן קיץ'. בפרט שבני חו"ל, שהם חלק משמעותי מישיבתנו, חזרו למקומם הזמני. הלוא חלקו הגדול של עם ישראל עודנו שרוי בגלות, למי שאינו יודע. כמו כן, חלק גדול מתלמידי הישיבה, כשמונים מחברינו, עדיין נמצאים בצבא ועומדים על משמרת ארצנו ומדינתנו הקדושה. בנוסף, שיעור ה' שלנו ייצא בתחילת השבוע הבא ל'מילואים'. אם כן, עד כמה גדול חיובנו וכמה גדולה זכותנו, לאור דברינו היום, להחזיק את העולם ואת הישיבה ולגרום לשפעת הברכה הגדולה לבוא.

